Dan
Ciachir

Părintele Anania

În primăvara anului 1989, Părintele Anania – așa își semna scrisorile – era un arhimandrit pensionar, retras de șapte ani la Mănăstirea Văratec, unde începuse să diortosească, adică să plivească stilistic, versiunea românească a Sfintei Scripturi. Din 1976, după întoarcerea din Statele Unite, ocupase postul de director al editurii Patriarhiei, pe care îl părăsise în vara anului 1982 în urma unui conflict cu Patriarhul Iustin. Îl cunoscusem la înscăunarea mitropolitului Antonie al Ardealului, în februarie 1982, unde fusesem poftit – abia împlinisem 30 de ani – atât la întronizarea din catedrală, cât și la masa oficială din saloanele restaurantului „Împăratul Romanilor" din Sibiu. Noul chiriarh al Ardealului invitase la întronizarea sa și o duzină de scriitori și intelectuali, majoritatea de raftul al doilea, care îi sprijiniseră ostenelile cultural-literare. Sau „de publicist", cum avea să le califice în cuvântul său Patriarhul Iustin, cel admirat public de Noica, în calitate de elenist și doctor al Universității din Atena, dar și de președintele Karamanlis al Greciei, care îi spusese, tot în public: „Așa ar trebui să ne vorbim noi limba – cu eleganța cu care o vorbește Sanctitatea Voastră".

La masa din 6 februarie 1982 de la „Împăratul Romanilor" l-am recunoscut, retras la o depărtare de câțiva metri, pe Valeriu Anania, scriitorul, după sprâncenele stufoase, negre ca reverenda care-l învește, vârstate de câteva fire albe. Îl priveam cu atenție, știind că este autorul a două piese cunoscute, *Miorița* – prefațată de Arghezi – și *Meșterul Manole* – jucate pe scenele unor teatre. Dramaturg și monah. Sau: călugăr și dramaturg. Îi întâlnisem nu o dată numele menționat în revistele literare. Era un sexagenar cu fizionomie distinsă, dârză și totodată distinctă, peste care plana o umbră de răbdătoare, politicoasă sastisire, întrucât se succedau acele discursuri plate, nesărate, specifice unei instalări de episcop sau de mitropolit.

L-am abordat pe Părintele Bartolomeu Anania o zi mai târziu, pe culoarul unuia dintre cele trei vagoane de clasa întâi cu care se întorceau la București oaspeții mitropolitului Ardealului. S-a născut astfel o prietenie care a durat aproape trei decenii, din categoria magistru–discipol. Mai

avusesem șansa, asemănătoare până la identitate, dar de o durată mult mai scurtă, la începutul anilor ’70, a apropierii de Alexandru Paleologu. Din 1982, Părintele Anania locuia la Mănăstirea Văratec, în corpul de clădire fost al episcopului Partenie Ciopron, dar venea la București unele perioade mai lungi sau mai scurte unde, după ce își părăsise dubla chilie sau „apartamentul monahal” din incinta Arhiepiscopiei Bucureștilor, își cumpărase o garsonieră, la etajul întâi, într-un bloc de cărămidă aparentă din spatele magazinului „Adam”, construit la începutul anilor ’60 și așezat în hotar cu Cișmigiul și cu clădirea fostului Minister de Război din Piața – mai degrabă scuar – Valter Mărăcineanu. Acolo îl ascultasem ore în șir, seara și noaptea, de vreo două ori până la revărsatul zorilor. În decursul acelor sute de ore de discuții am învățat adevărata istorie recentă a Bisericii noastre și i-am cunoscut jertfele din anii de regim comunist. Dacă nu ar fi existat acele lungi întâlniri, n-aș fi aflat cine a fost în realitate Patriarhul Justinian și aș fi căzut în capcana cu „patriarhul roșu” în care au nimerit atâția. Același trecut al Bisericii îl mărturiseau și stareții pe care-i cunoșteam, însă Părintele Anania vorbea limpede, sintetic și metodic. Nu evita nicio întrebare, nu se eschiva și nici nu recurgea la sofisme și paradoxuri.

În decursul acelor sute de ore de discuții am învățat adevărata istorie recentă a Bisericii noastre și i-am cunoscut jertfele din anii de regim comunist.

Părintele Anania avea un dar aparte – rar la oameni și *rarissim* la români: orice afirmație a sa era confirmată mai devreme sau mai târziu. Era *adevărată*, chiar dacă pe moment părea incredibilă, absurdă, paradoxală, în răspăr cu o convingere generală. Treptat, după prăbușirea fostului regim, am constatat că toate mărturisirile, toate spusele Părintelui Anania constituiau expresia adevărului. Aleg, în acest sens, un singur și elocvent exemplu. Lucrețiu Pătrășcanu era apreciat chiar și de anticomuniști pentru declarația – „Sunt mai întâi român și apoi comunist” – pe care ar fi făcut-o în 1946 la Universitatea din Cluj. Ministru pe atunci al justiției, dar și profesor universitar, Pătrășcanu se dusese la Cluj ca să-i potolească pe studenții aflați într-o grevă în care călugărul-student la Medicină Anania juca rol de protagonist. Încă din anii ’80, Părintele Anania mi-a spus că Pătrășcanu nu a formulat afirmația care i se atribuie; nici în 1946 la Cluj, nici cu vreun alt prilej. Astăzi istoricii îl confirmă: Pătrășcanu niciodată n-a spus că este mai întâi român și apoi comunist; mărturisirea asta i s-a atribuit de către acuzatori cu prilejul procesului care a dus la execuția sa... În aceiași ani ’80 îmi venea greu să accept o altă afirmație, mai mult decât paradoxală, a Părintelui Anania: aceea că existaseră oameni care intraseră deliberat în pușcărie în 1948 sau ’49 pentru ca la „venirea anglo-americanilor” să poată revendica un portofoliu ministerial în virtutea

suferințelor îndurate… Și asta era adevărat. A existat chiar un episcop care se agitase în acest sens, fapt ce reiese din documentele publicate de istorici.

În aprilie 1989, în Postul Paștelui, Părintele Anania îmi dăduse un telefon, spunându-mi, cu o expresie de pe vremuri desemnând tinerii necăsătoriți: „Cavalerule, ce-ai zice dacă i-am face o vizită lui Lavrentie?… Mi-e dor de Căldărușani. Poate îl rogi dumneata să ne trimită mașina…".

Părintele Lavrentie stărețea la Căldărușani. Mașina mănăstirii era un ARO cu un singur loc, în față, lângă șofer, și două bănci transversale în spate, evocând dubele cu care sunt transportați deținuții. Părintele Anania, care petrecuse șase ani la Gherla și la Aiud, m-a corectat: acelea arătau cu totul altfel și erau înfiorătoare. Pe drum, mi-a evocat Căldărușanii din anii '50, când se găseau în lacul fost al mănăstirii raci din belșug, dispăruți trei decenii mai târziu. La Căldărușani, Părintele Anania ajungea în vremea aceea în vechiul Dodge al mitropolitului Firmilian al Olteniei, ierarh cu gust artistic și *liră duhovnicească*, adică poet.

Starețul Lavrentie îl admira pe Părintele Anania cu care îl vizitasem odată, spre bucuria sa, și la Sinaia, mănăstire pe care o condusese din 1981 până în 1987. În după-amiaza de sâmbătă a zilei de aprilie 1989 în care am ajuns la Căldărușani, l-am plimbat pe Părintele Anania cu o barcă ușoară și încăpătoare, din fibre de sticlă, vopsită în verde, împrumutată de stareț cu o vară înainte de la o cabană de pe celălalt mal al lacului, pentru a o folosi când stăteam acolo. Am mers atunci vreo șase kilometri pe apă cu Părintele Anania, trecând pe lângă o mică cherhana, ajungând până la Grădiștea. Discutam despre *Scrisoarea celor șapte*, un protest cu substrat politic îmbrăcat în haină culturală, a cărui difuzare la „Europa liberă" o anunța din oră-n oră la radiojurnal. Amândoi știam că protestul acela avusese opt scriitori semnatari și ne întrebam cine se va fi răzgândit în ultimul moment. Seara, la stăreție, am prelungit cu discuția masa de post până după miezul nopții. A doua zi nu m-am învrednicit să merg la Liturghie, unde Părintele Anania avusese *protia*, adică întâietatea în sobor. Slujba se sfârșise demult; eram tot în odaia în care dormisem, când a bătut la ușă un monah tânăr pentru a-mi spune că Patriarhul, sosit între timp, mă poftește și pe mine la masă.

Peste câteva minute intram în apartamentul patriarhal din același corp de clădire a stăreției construită pe la 1850, cu geamuri și cerdac acoperit, orientate spre latura de apus a lacului. În capul mesei ovale de lemn din sufragerie stătea Patriarhul Teoctist, în reverendă albă, cu capul descoperit, cu engolpionul la gât, încins peste mijloc cu un brâu violet; la dreapta sa se afla Părintele Anania, alături de care aveam să mă așez. Patriarhul mi-a întins mâna, întrebându-mă ce mai fac, apoi am strâns mâinile celorlalte două persoane venite împreună cu el: a unui domn

de peste 70 de ani, cu doar câteva fire de păr pe cap, îmbrăcat în costum la două rânduri, bine călcat, cu cravată asortată și batistă albă la buzunar, evocând tipicul vestimentar interbelic. De altfel, din acele vremuri, de prin 1939, slujea Patriarhia în calitate de contabil. Purta numele de Ionescu și era căsătorit cu scriitoarea Ioana Postelnicu, consacrată ca prozatoare în aceeași epocă.

Tinerețea monahului aflat lângă contabilul Patriarhiei era și mai evidentă prin contrast. După ce am dat mâna cu protosinghelul Daniel Ciobotea, Patriarhul a exclamat: „Dan și Dan...", aluzie la numele de botez al noului său consilier – viitorul Patriarh Daniel – și la al meu. Apoi s-a făcut rugăciunea de masă.

Între anii 1982 și 1989, în care l-am vizitat adesea – locuiam la câteva sute de metri de locuința sa din București – Părintele Anania era un marginal, îndeosebi după ce se pensionase, în lumea clerului și mai ales a ierarhiei. O situație identică avea și profesorul *pensionar* Dumitru Stăniloae. Existau ierarhi care prețuiau personalitatea și opera literară a Părintelui Anania, precum arhiepiscopul Antim Nica al Dunării de Jos sau episcopul-vicar Justinian de la Cluj, însă autorul era socotit un om ieșit din circuit. Poate de aceea era atât de încântat de ecoul uneia dintre cărțile sale, *Rotonda plopilor aprinși*, apărută inițial în 1983. Am recitit-o de nenumărate ori și cred că acolo se află marele său zăcământ memorialistic, mai mult decât în *Memorii*, unde egocentrismul devine acut.

Dintre piesele Părintelui Anania, cel mai mult mi-a plăcut *Greul pământului*; numai Iorga a mai reușit la noi să facă Bizanțul atât de viu și de apropiat. Din școală, de când am constatat, citind *Baltagul*, că Sadoveanu este lipsit, ca și Marin Preda, de darul de a crea, vorba lui Paleologu, nu „personaje feminine", ci *femei* (Vitoria Lipan părându-mi-se un hermafrodit), nu am mai deschis nicio carte a lui Sadoveanu. Am făcut o excepție la mijlocul anilor '80 cu *Creanga de aur* din motive de Bizanț. Însă Bizanțul lui Sadoveanu era unul masonic, mistificat, fals ca și ezoterismul căutat cu lumânarea de Vasile Lovinescu în *Craii de Curtea-Veche.* Atunci mi-am amintit de *Greul pământului*, de expresivitatea și de autenticitatea sa.

În 1982, Părintele Anania mi-a oferit volumul *File de acatist* și am descoperit atunci un poet strălucit, care făcea să vieze imnografia în vremea noastră; cele două poeme, afierosite acelui „tânăr avvă" Ioan Valahul, respectiv, Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, au un limbaj curat și proaspăt, o sevă a laudei mustoasă, rezistentă nu doar la nivel de limbaj.

Mai târziu am dat peste versul acela minunat: *Noblețea de-a fi singur și dreptul la tristețe*. Este un vers uimitor. Întâlnind o traducere a Părintelui Anania dintr-un poem al Sfântului Grigorie de Nazianz, apărut într-o revistă bisericească în 1956 ori '57, înainte de a fi arestat, am văzut înrudirea, nu numai stilistică, cu „acel prea trist Grigorie". Am rămas surprins auzind pe un stareț al Mănăstirii Nicula, moldovean de obârșie și natură lirică, spunând că Părintele Anania este un *singuratic*. Cred că era în sensul acelei *singurătăți ultime* evocată și de apropiații lui Nae Ionescu.

Pe când scria la *Cerurile Oltului*, Părintele Anania m-a întrebat dacă aș vrea să traduc din italiană *Imnul* lui Petru Cercel. I-am răspuns că oricât m-aș strădui, nu aș atinge nici pe sfert muzicalitatea și fidelitatea versiunii lui Al. Ciorănescu, pe care a și adoptat-o.

Prețuiesc mult *Cerurile Oltului*, unde dialoghează un Socrate pravoslavnic, de *Pateric*, și-un învățăcel, despre icoană și spațiul eclezi-

al. Volumul este superior cărții despre icoană a lui Evdokimov, autorul ei având avantajul de a fi teolog, preot, călugăr și scriitor.

Atât în odăile în care locuia într-un corp de clădire de la etajul întâi al Arhiepiscopiei Bucureștilor, de unde l-a și arestat Securitatea în revărsatul de zori al unei dimineți de vară din 1958, cât și în garsoniera din blocul de lângă Cișmigiu, am rămas surprins să văd atârnată pe un perete fotografia destul de mare a Părintelui Anania sau chipul său tras în peniță de un prieten grafician. Nu m-am smintit, poate și pentru că în prima zi din septembrie 1981, în reședința din Buzău a episcopului Antonie Plămădeală, zărisem în biroul său, pe perete, fotografii în care apărea cu Papa Paul al VI-lea, cu regele Gustav al Suediei și cu un monarh de prin Țările de Jos... „Măicuțele; măicuțele le-au așezat aici", îmi explicase ierarhul văzându-mi privirea contrariată. Era și el scriitor, autor al unei cărți de pură ficțiune: romanul *Trei ceasuri în iad.*

Părintele Anania n-a căutat niciodată să-mi dea o explicație, francă sau iezuită, a chipului său expus la domiciliu. Într-una din seri, ca să-și ilustreze o afirmație, s-a ridicat să aducă dintr-un sertar al bibliotecii Testamentul Patriarhului Justinian pentru a-mi citi un pasaj. Făcând doi pași, am zis în sinea mea: „Omul ăsta are o călcătură de mitropolit". Era o convingere spontană și fermă ca aceea din 1969, când îl auzisem pe Țuțea – socotit de mulți un mitoman senil – vorbind de la egal la egal despre Eliade, Cioran, Curzio Malaparte, sau evocând episoade din cariera sa de diplomat la Moscova.

Părintele Anania avea doi maeștri, pe care nu pregeta să-i mărturisească: pe Arghezi și pe Patriarhul Justinian. Mi-a povestit cum fusese desemnat de acesta din urmă, cu prilejul canonizărilor de sfinți români din 1955, ca interpret și însoțitor al unui mitropolit al Bisericii Ortodoxe Ruse. Tânărul diacon a ajuns să discute destul de franc cu el, astfel încât, la un pahar de vin, l-a întrebat, într-una din seri, de ce rușii n-au căutat să valorifice înfrângerile suferite de Stalin în primele luni ale războiului cu Germania, ridicându-se împotriva regimului comunist. „Deoarece nemții, i-a explicat mitropolitul, se apucaseră să susțină că slavii sunt o rasă inferioară, iar rușii chiar mai mult de-atât...".

M-am întâlnit cu Părintele Anania în decembrie 1984 la instalarea Prea Sfințitului Gherasim ca Episcop al Râmnicului. Era o masă restrânsă, în palatul episcopal, la care luau parte mitropolitul Nestor al Olteniei, înscăunatul, ministrul cultelor, al cărui secretar, așezat la cealaltă masă, cu noi, și-a făcut discret cruce, după binecuvântare... Masa aceea de la parterul clădirii administrative a episcopiei aduna invitații de categoria a doua; acolo a strălucit prin vervă Părintele Anania. Una dintre maici l-a întrebat: „Vă mai amintiți, Prea Cuvioase, cum ne învățați, la București, la Palat, că trebuie să servim prin dreapta?...".

În 1948 sau ’49, Patriarhul Justinian l-a trimis pe diaconul Bartolomeu Anania, împreună cu un alt călugăr, cu care era prieten, Grigorie Băbuș, să caute pe la mănăstirile din Oltenia niște maici destoinice care să servească la mesele de la Palat unde veneau Petru Groza, ba chiar și Gheorghe Gheorghiu-Dej cu fiicele, ca și alți stâlpi ai noii Ocârmuiri, care puteau fi uneori îmbunați cu bucate și băuturi. Justinian le-a dat un șofer și unul dintre cele două jeepuri Willis primite cadou prin ’45 de Patriarhul Nicodim de la generalul sovietic Susaikov. Călugării nu știau că Securitatea avea același tip de mașini, folosite la descinderi și arestări, așa încât, de cum opreau într-un sat, se stingeau toate lămpile și țăranii ieșeau pe ferestre luând-o la fugă.

E păcat că atâtea episoade pe care Părintele Anania le povestea cu umor nu și-au găsit loc în volumul său de memorii. Condamnat la 25 de ani în 1958, a ajuns la un moment dat într-o celulă de la Gherla unde erau închiși doi oameni cu cămăși și cioareci de țărani maramureșeni care... vorbeau între ei franțuzește și încă destul de bine. Preț de trei ani de zile împărțiseră celula cu un fost diplomat care îi învățase franțuzește ca să le treacă tuturor timpul mai ușor.

Părintele Anania avea o generozitate organică în care cred că se întâlniseră experiența mănăstirii cu a pușcăriei, în sensul că împărțea cu tine orice: mâncarea de post pe care i-o pregătea bătrâna sa menajeră basarabeancă Maria când venea la București, pixurile franțuzești BIC sau orice aveai nevoie. Auzindu-mă că îmi plac pixurile BIC, care scriau pe orice hârtie, fără să lase scame, îmi oprea din cele primite periodic de la un preot din Paris...

Ducându-mă într-o seară, de pe la mijlocul anilor ’80, la Părintele Anania, am văzut pe biroul său un disc cu romanțe interpretate de Ioana Radu. I-am povestit despre șederea de câteva zile la o mănăstire din Dobrogea al cărei stareț, călugăr autentic și destoinic, nu avea ca studii decât Seminarul. Ne plimbam într-o zi, înainte de masă, prin curtea înverzită a mănăstirii – era după Paști – și i-a făcut plăcere să afle că nu ascult doar muzică simfonică, așa cum își închipuia.

– Ioana Radu vă place cum cântă?, m-a întrebat.

– Desigur.

– Mare romancieră!, a exclamat.

În toamna lui 1993 ne vizita țara și Biserica, pentru întâia oară în calitate de Patriarh Ecumenic, Bartolomeu I. Vizita sa, începută la București, continuată la Iași și pe la câteva mânăstiri din Moldova și din Bucovina, se încheia la Cluj, unde Părintele Anania fusese întronizat ca arhiepiscop în același an. Întinzându-i mâna, înaltul oaspete s-a prezentat:

– Bartholomée premier.

– Bartholomée l’unique, a răspuns gazda, și amândoi au început să râdă.

Pe drumul spre București, în avionul AN 26, cu salon, pus la dispoziție de generalul Nicolae Spiroiu, ministrul apărării, se aflau majoritatea ierarhilor din Sinodul nostru și vreo zece mitropoliți ai Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. Niște turbulențe puternice zguduiau aparatul deasupra Carpaților; câțiva ierarhi se făcuseră albi la față. Patriarhul Ecumenic i-a șoptit tizului său:

– Ar fi păcat să se întâmple ceva rău: vă dați seama câte alegeri ar urma atât la voi, cât și la noi...?

La începutul lunii mai 1990, i-am făcut o vizită, după revenirea în scaun a Patriarhului Teoctist și începutul declinului *Grupului de reflexie pentru înnoire a Bisericii.* Ne-am așezat, pe la ora 8, pe când se însera, la cafeaua pe care o pregătea în bucătăria garsonierei, dând-o în clocot de trei ori, punând apoi în cești caimacul cu linguriță, peste care turna conținutul ibricului... M-a îndemnat să-i vorbesc despre călătoria de 12 zile pe care o făcusem în Malta.

Ce-i puteam povesti unui om care trăise peste zece ani în Statele Unite, fusese în India cu Patriarhul Justinian, în Canada, și prin majoritatea țărilor din Apusul Europei, inclusiv cele nordice?... Cu câteva săptămâni în urmă călătorise, de altfel, în America pentru a-și recupera lucruri lăsate acolo cu 15 ani înainte.

Zilele din Malta fuseseră pentru mine un dar al lui Dumnezeu întrucât, în afară de câteva săptămâni petrecute în Iugoslavia la vârsta de 14 ani, în 1965, unde tata avusese o bursă, nu ieșisem din țară – nici măcar nu încercasem – până la prăbușirea regimului comunist. În Malta, unde fusesem ca particular, locuisem într-un hotel de cinci stele, ca și ceilalți invitați – doi polonezi și un ungur – cu care luasem parte la un colocviu consacrat evenimentelor din Răsăritul Europei. După două ceasuri de vorbă, am spus cu tonul mărturisirii unei nedumeriri: „Am locuit în hotelul Dragonara, am mers la o recepție dată de primul-ministru, ne-a primit și ne-a decorat președintele Maltei, însă nu am băut în 12 zile un vin pe care să-l țin minte; Biserica noastră are vinuri mult mai bune decât acelea din care am băut în Malta..."

Am văzut cum i se luminează privirea: „Uite, pentru că ai spus asta, o să bem amândoi un pahar de Cotnar autentic de la Bucium. Am primit de la Iași trei sticle din care n-am băut nici măcar o jumătate de litru cu fratele meu."

Știam din auzite – întrucât nu-l gustasem – că adevăratul Cotnar se găsește în viile Bisericii. În decurs de opt ore, până la 6 dimineața, am băut cu Părintele Anania un litru de vin, discutând și făcând două rânduri de cafele.